

**Коваленко Л.М., канд. пед. наук, доцент
Державний біотехнологічний університет, Україна**

Сталий розвиток сільськогосподарських земель: основні напрями та методичні засади

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або призначені для цих цілей. У сільському господарстві земля виконує дві функції: є територіальною умовою і основним засобом виробництва. У зв'язку з цим землі сільськогосподарського призначення за юридично закріпленими способами використання поділяються на два основні види: 1) сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги), які відповідно до природних властивостей, розташування і господарських потреб використовуються для посівів сільськогосподарських культур і є засобом виробництва в рослинництві; 2) несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім віднесених до земель лісового фонду, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації тощо), які є тільки територіальним базисом і необхідні для організації сільськогосподарського виробництва і пов'язаних з останнім видів діяльності. У цьому випадку йдеться про земельні площі не рослинного призначення, отже, вони є землями несільськогосподарського використання.

Землі сільськогосподарського призначення мають пріоритетний режим використання. Землі, які придатні для сільського господарства, надаються, насамперед, для сільськогосподарського використання, а для потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості [1].

Основою сталого розвитку сільськогосподарських земель є система землеволодіння і землекористування, що відрізняються за галузевою належністю, формами власності і господарювання. Тому питання удосконалення та оптимізації системи землеволодіння і землекористування є ключовими у вирішенні проблеми сталого розвитку.

Сучасний стан сільськогосподарських територій визначається цілою низкою незадовільних процесів, зокрема, недотримання вимог науково обґрунтованої системи ведення сільського господарства як на рівні окремих виробничих систем, так і регіонів, виснаження родючості та деградація ґрунтів, розповсюдження бур'янів, хвороб, шкідників, порушення гідрологічного режиму на значних територіях, занепад тваринництва тощо. У зв'язку з цим створення умов для сталого розвитку сільськогосподарських земель є досить складним процесом, що торкається широкого кола питань, починаючи від фізико-хімічних і біологічних процесів у ґрунті, кругообігу речовин та енергії в агроекосистемах, підвищення коефіцієнту корисної дії фізіологічно активної

радіації, закінчуючи удосконаленням спеціалізації аграрних виробничих систем, оптимізації структури сільськогосподарських ландшафтів й організації території землекористування.

Для забезпечення виконання ідей і принципів, декларованих конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку (РІО - де- Жанейро, 1992 р.) та всесвітнім самітом із збалансованого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.), до яких приєдналася Україна, було прийнято «Концепцію збалансованого (сталого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року».

Основні напрями діяльності у сфері створення умов для сталого розвитку відповідно до концепції передбачають: 1) формування екомережі на сільськогосподарських землях, впровадження ресурсозберігальних та невиснажливих агротехнологій; 2) створення умов для збереження і відновлення біорізноманіття в рамках сільськогосподарської діяльності та формування генетичного компонента як основного біотичного чинника розвитку сталих агроєкосистем; 3) забезпечення дотримання вимог біобезпеки в рамках сільськогосподарської діяльності; 4) організація науково-методичного забезпечення комплексного агроєкологічного моніторингу агроєкосистем України; 5) запровадження агроєкологічного моделювання агроєкосистем різного рівня на основі системного підходу до їх оцінки.

Що стосується методичних підходів до питання сталого розвитку сільськогосподарських земель, то цим проблемам дослідники приділяють значну увагу. Так, Мільков Ф.М. пропонує класифікацію за співвідношенням природних і змінених природно-територіальних комплексів виділити такі ландшафти: антропогенні (природних угідь не більше 25%), природно-антропогенні (25-50%), антропогенно-природні (50-75%) і природні (75-100%). Добряк Д.С. пропонує оптимальне співвідношення земельних угідь в агроландшафтах України, що дасть можливість вилучити з сільськогосподарського обробітку по країні близько 9-12 млн. га ріллі і за рахунок цього збільшити площі природних кормових угідь на 8,5-10,5 млн. га.

Таким чином, методологічною основою оптимізації взаємодії людини із землею як ресурсом є концепція економічного росту з одержанням оптимально можливого приросту продукції за умови мінімальних або нульових екологічних збитків як прояву оптимального врегулювання еколого-економічних взаємовідносин.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2002. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. №3-4. Ст. 22.